

Література

1. Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua/>.
2. Богдан Т. П. Управління державним боргом і макрофінансові ризики в економіці України / Т. П. Богдан // Фінанси України. – 2013. – № 1. – С. 13-23.
3. Моташко Т. П. Напрями підвищення активності на внутрішньому ринку державних запозичень України / Т. П. Моташко // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 6. – С. 45-47.

УДК 336.64:336.717.1(045)

*Щерба А.О., магістр кафедри фінансів.
Донецький університет економіки та права.*

СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Досліджено сутність і природу поняття «механізм управління», здійснено розробку механізму управління грошовими потоками підприємства, яке має на меті досягнення сталого розвитку і прибутковості.

За сучасних умов економічної діяльності все більшого значення набуває ефективне управління грошовими потоками підприємства, адже воно безпосередньо впливає на рівень ефективності, власне, суб'єкта господарювання, оскільки забезпечує скорочення фінансового і операційного циклів, поточну і абсолютну ліквідність, знижує ризик неплатоспроможності тощо. Здійснення управлінського впливу на грошові потоки підприємства передбачає розробку механізму управління ними. Для визначення структури механізму управління грошовими потоками підприємства, першочергово необхідно з'ясувати категоріальну сутність цього поняття. На сьогодні існує значна кількість різноманітних теорій стосовно даної проблематики і категорія «механізм управління» набуває достатньо широкого тлумачення. Існуюча множина визначень досліджуваної категорії потребує уточнення для потреб побудови системи управління грошовими потоками.

Проблема дослідження сутності механізму управління знайшла відображення у працях таких вчених, як Л. І. Албакін, В. Г. Афанасьєв, Л. Гурвіц, Є. Маскін, Р. Майерсон, Ю. М. Осіпов та ін. [1, 2, 5, 8].

Постановка завдання. Дослідженням є визначення сутності та природи поняття «механізм управління» та розробку механізму управління грошовими потоками підприємства.

Методологія. Методологічною базою дослідження виступають абстрактно-логічний, діалектичний та інші загальнотеоретичні методи наукового пізнання, а також системний аналіз.

Результати дослідження. Поняття механізму запозичене економічною наукою з техніки. Його використання економістами було зумовлене необхідністю задоволення потреби в описі соціальних і виробничих процесів в їх взаємодії. Важливим у даній аналогії є використання руху, виграшу в зусиллі, переміщення, а також використання ресурсів для отримання позитивного ефекту. Прототипи найпростіших механізмів, запозичених з механіки (важіль, похила площина, шарнір тощо), в економіці утворили групу так званих інструментів, що входять до складу механізму. Поняття «механізм» походить від грецького слова «*mēchanē*» – машина, і означає, в переносному сенсі, – «систему, утворення, яке визначає порядок будь-якого виду діяльності; послідовність станів процесів, що визначають яку-небудь дію або процес». Механізм включає в себе певну послідовність економічних явищ, що виникають в певних умовах під впливом початкового імпульсу. Механізми – це системи взаємозв'язків економічних явищ, що виникають в певних умовах під впливом початкового імпульсу [3, с. 25].

Розкриваючи поняття механізму, Ю. М. Осіпов виявив притаманні йому основні ознаки. За його визначенням, механізм – це одночасно організована й організуюча система подій, явищ, процесів, яка підкоряється законам, має ціль, визначену структуру, за допомоги якого досягається поставлена мета [9, с. 22-24]. На думку Л. І. Албакіна, господарському механізмові соціалістичного суспільства притаманна складна структура, основними підрозділами якої виступають: форми організації суспільного механізму (розподіл праці, спеціалізація виробництва тощо); форми господарських зв'язків, через які здійснюється так званий «обмін речовин» в економіці; структура, форми і методи планування; сукупність економічних важелів і стимулів впливу) [1]. В. Г. Афанасьєв стверджує, що механізм управління – це «...практичні заходи, засоби, важелі, стимули, за допомоги яких органи управління впливають на суспільство, виробництво, будь-яку систему соціального порядку з метою досягнення поставлених завдань» [2, с. 234]. У сучасній економічній теорії термін «механізм», найбільш часто стосується таких аспектів економіки, як управління, господарювання, виробництво, організація тощо. На думку Н. Мойсєєва, механізм управління – це система процедур, що формують рішення або правила його прийняття [8, с. 204-208], а також, за твердженням А. Кульмана, – природна система, необхідний зв'язок, притаманний різним економічним явищам, він містить певну послідовність економічних явищ: його складовими елементами одночасно виступають вхідне і вихідне явища й увесь процес, який відбувається між ними [5, с. 13, 14].

Новітнє тлумачення поняття механізму представлено Л. Гурвіцом, Р. Майерсоном і Є. Маскіном, які отримали Нобелівську премію 2007 р. за «основоположний внесок у теорію економічних механізмів», за якого найбільш узагальнююче визначення, яке можна застосувати до будь-якої взаємодії економічних суб'єктів, розглядає таку взаємодія як стратегічну гру (гра, в даному випадку, – опис того, яким чином поводитимуть себе гравці (економічні суб'єкти) і до чого призведе будь-який набір дій) і визначає як механізм форму цієї гри [12]. Аналіз фінансово-економічної літератури [1, 2, 5, 8, 9] дозволив встановити, що вітчизняні вчені по-різному трактують визначення поняття «механізму», що видно із таб. 1.

Таблиця 1 – Сутність поняття «механізм» в економічній думці

Основні прихильники теорій	Сутність поняття «механізм» в економічній думці
Ю. М. Осіпов [9, с. 22-24].	Механізм – це одночасно організована й організуюча система подій, явищ, процесів, яка підкоряється законам, має ціль, визначену структуру, за допомоги якого досягається поставлена мета
Л. І. Албакіна [1].	Господарському механізмові соціалістичного суспільства притаманна складна структура, основними підрозділами якої виступають: форми організації суспільного механізму (розподіл праці, спеціалізація виробництва тощо); форми господарських зв'язків, через які здійснюється так званий «обмін речовин» в економіці; структура, форми і методи планування; сукупність економічних важелів і стимулів впливу)
В. Г. Афанасьєв [2, с. 234].	Механізм управління – це «...практичні заходи, засоби, важелі, стимули, за допомоги яких органи управління впливають на суспільство, виробництво, будь-яку систему соціального порядку з метою досягнення поставлених завдань»
Н. Мойсєєва [8, с. 204-208]	Механізм управління – це система процедур, що формують рішення або правила його прийняття
А. Кульмана [5, с. 13,14].	Природна система, необхідний зв'язок, притаманний різним економічним явищам, він містить певну послідовність економічних явищ: його складовими елементами одночасно виступають вхідне і вихідне явища й увесь процес, який відбувається між ними

Механізм управління грошовими потоками підприємства належить розуміти як систему організації управлінського впливу, який виявляється у суб'єктно-об'єктних взаємозв'язках системи управління і здійснюється з метою досягнення поставлених перед ним цілей. Однією з основних проблем формування теоретичної концепції механізму управління є виявлення його протиріч, породжених, власне, принципами організації складних систем: організаційний процес в таких системах побудований на протилежних засадах і реалізується в протилежних тенденціях, тобто є діалектично організованим процесом.

Основне протиріччя механізму управління як системи організації виявляється у протиріччі між організацією і дезорганізацією, і є вкрай важливим, оскільки система організації виступає одночасно і системою дезорганізації. Саме в процесі «боротьби» організації і дезорганізації здійснюється організація [9, с. 92]. При цьому, необхідно мати на увазі, що дезорганізація має відчувати обмеження, створювані процесом організації, яка, в свою чергу, має підтримувати належний рівень порядку як в управлінській системі, так і в рамках її механізму.

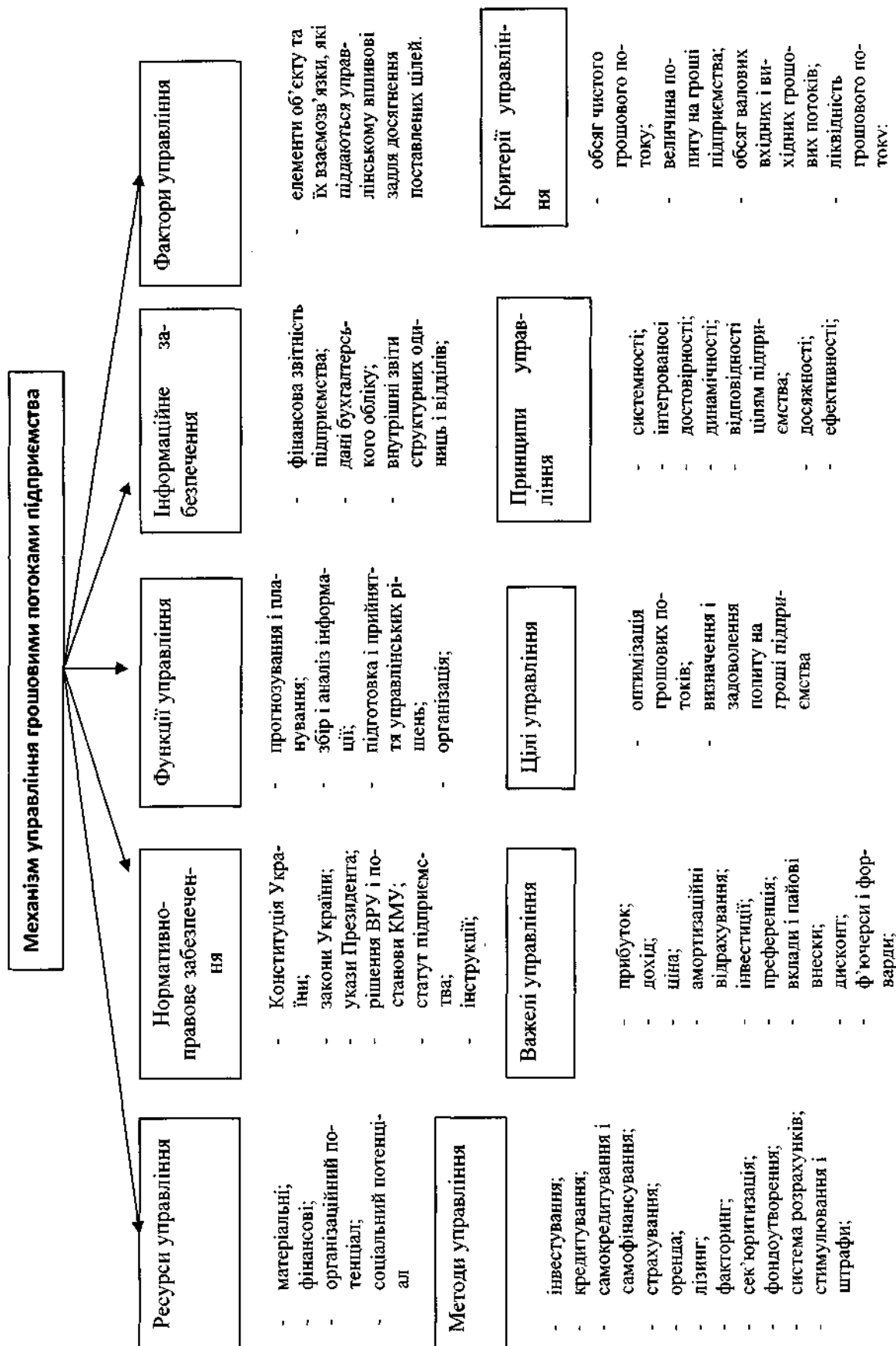
Однією з основних властивостей механізму управління є те, що він забезпечує реалізацію економічних законів. У зв'язку з цим необхідно розмежувати поняття «механізм дії» та «механізм використання» економічних законів, дія яких є первинним, а використання – вторинним, похідною. Механізм дії економічних законів носить цілком об'єктивний характер, а механізм їх використання являє собою сукупність суб'єктивного і об'єктивного, що пояснюється двома обставинами: по-перше, досягнення абсолютної точності пізнання законів є нездійсненним завданням; по-друге, пізнання економічних законів означає з'ясування не лише їх змісту, об'єктивної направленості і форм, а й умов їх використання за даних обставин, ресурсів, можливостей і потреб, що і створює суб'єктивну сторону їх пізнання. Сутність використання економічних законів полягає у організації максимально ефективного, за даних конкретних умов, механізму управління, виходячи із їх об'єктивної направленості і форм дії.

Механізм управління грошовими потоками підприємства включає: цілі і завдання управління; критерії управління – кількісний аспект цілей; фактори управління – елементи об'єкту та їх взаємозв'язки, які піддаються управлінському впливові, задля досягнення поставлених цілей, принципи управління, специфіку і особливості управління, інструментарій управління, функції управління, а також, ресурси управління – матеріальні, фінансові ресурси, організаційний і соціальний потенціал. Він має ґрунтуватися на принципах системності, інтегрованості, достовірності, динамічності, відповідності цілям підприємства, досяжності, ефективності, багатоваріантності. Структура механізму управління грошовими потоками підприємства, представлена на рис. 1.

Відповідно до підходу, запропонованого І. О. Бланком, напрямом оптимізації грошових потоків підприємства має стати максимізація чистого грошового потоку [5, с. 316]. Однак, наполягаючи на застосуванні такого напрямку, автор суперечить самому собі, адже, досягнення збалансованості і синхронності грошових потоків призводить до наближення значення чистого грошового потоку до нуля, відповідно, максимізація чистого грошового потоку автоматично стає неможливою.

Структура механізму управління грошовими потоками підприємства зумовлює розділити на такі стадії:

Першим кроком має бути визначення об'єкту управління і цілей трансформації стану і діяльності цих об'єктів, а також узгодженість їх з загальними цілями підприємства. В якості об'єктів управління може розглядатися вся сукупність грошових потоків підприємства. Критеріями управління грошовими потоками підприємства, тобто кількісними характеристиками цілей, можуть виступати: обсяг чистого грошового потоку, величина попиту на гроші, обсяг валових вхідних і вихідних грошових потоків, ліквідність грошового потоку, а також множина показників їх оцінки. [7, с. 216].

Другий крок побудови механізму управління полягає у визначенні факторів управління. Оцінити узгодженість критеріїв і факторів управління можна співставленням запланованих і отриманих показників стану факторів і показників результатів, на досягнення яких був направлений управлінський вплив.

Третім кроком формування механізму управління є визначення методів і важелів управлінського впливу на фактори, а також розробки інформаційного та нормативно-правового забезпечення, фінансових методів та фінансових важелів.

Четвертий крок у формуванні механізму управління грошовими потоками підприємства передбачає виявлення необхідної сукупності ресурсів управління, шляхом яких здійснюється вплив на відповідні його фактори.

Висновки. В результаті дослідження було виявлено, що механізм управління грошовими потоками є системою управлінського впливу, якій притаманні одночасно організація і дезорганізація, діалектичний взаємозв'язок яких виявляє істинну сутність цього поняття. На основі отриманих результатів був розроблений механізм управління грошовими потоками підприємства та, в його складі, розкрито цілі управління, що полягають у визначенні попиту на гроші підприємства і оптимізації його грошових потоків. При цьому, було доведено, що максимізація чистого грошового потоку не є доцільною метою управління.

Перспективи подальших досліджень. Подальше дослідження потребує поглиблену розробку процесу оптимізації грошових потоків, що зумовлює підтримання належного рівня ліквідності і платоспроможності підприємства, скорочення його операційного і фінансового циклів. Отримані результати можуть бути використані для розробки і реалізації процесу управління грошовими коштами підприємства.

Література

1. Албакин Л. И. Избранные труды. – в 4-х т. Т. II. На пути к реформе. Хозяйственный механизм развитого социалистического общества. Новый тип экономического мышления. Перестройка: пути и проблемы / Л. И. Албакин. – М. : Экономика, 2000.
2. Афанасьев В. Г. Человек в управлении обществом / В. Г. Афанасьев. – М. : Политиздат, 1977. – С. 234.
3. Брюховецька Н. Ю. Економічний механізм підприємства в ринковій економіці: методологія і практика. – Донецьк : ІЕП НАН України, 1999. – 276 с.
4. Брюховецька Н. Ю. Соціальна відповідальність учасників крупного бізнесу / Н. Ю. Брюховецька, А. Ю. Прокопенко ; Донецький університет економіки та права // Національна, регіональна та галузева економіка. – 2012. – № 1. Електронний ресурс: archive.nbuv.gov.ua Наукова періодика України.
5. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента / И. А. Бланк. – 2-е изд. перераб. и доп. – К. : Эльга, Ника-центр, 2004. – Т. 2. – 624 с.
6. Кульман А. Экономические механизмы / А. Кульман. – М. : Прогресс ; Универс, 1993. – С. 13, 14.
7. Лігоненко Л. О. Управління грошовими потоками : навч. посіб. / Л. О. Лігоненко, Г. В. Ситник. – К. : Нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 255 с.
8. Моисеев Н. Н. Человек, среда, общество / Н. Н. Моисеев. – М. : Наука, 1992. – С. 204–208.
9. Осипов Ю. М. Основы теории хозяйственного механизма / Ю. М. Осипов. – М. : Изд-во МГУ, 1994. – С. 92.
10. Философский энциклопедический словарь. – М. : ИНФА-М, 1998. – 287 с.
11. Hurvitz L. On informationally decentralized systems//Decision and Organization / L. Hurvitz, R. Radner, C. B. McGuire (eds.). Amsterdam: North Holland, 1972.
12. Leonid Hurwicz. Mechanism design Theory/ Leonid Hurwicz, Eric S. Maskin, Roger B. Myerson [електронний ресурс] наукове підґрунтя щодо присудження нобелівської премії: Щорічник лауреатів нобелівської премії з економіки, 2007. – Режим доступу до журналу: http://nobelprize.org/nobel_prizes/economics/laureates/2007//ecoadv07.pdf.